

ALOITUS- JA ETENEMISPROSEDUURIT – LÄÄKKEEN TEHON JA HAITTOJEN SEURANTA

Päivi Lindholm
Lastenpsykiatrian erikoislääkäri
Foniatrian erikoislääkäri
Perheterapeutti (VET)
OYS, lastenpsykiatrian klinikka

Etenemisproseduuri...

Yleistä lastenpsykiatrisesta diagnostiikasta ja hoito- / kuntoutussuunnitelman laatimisesta...
Ennen lääkehoidon aloittamista...
Lääkehoidon aikana...
Mitä lääkehoidon jälkeen...

Yleistä lastenpsykiatrisesta lääkehoidosta...

Lääkehoito on onnistuessaan hyödyllinen osa kokonaisuhoitoa osassa lastenpsykiatrisia häiriöitä

- Rohkaisevia kliinisiä kokemuksia, enenevässä määrin tieteellistä näyttöä vaikuttavuudesta, pikkuhiljaa virallisia indikaatioita myös lapsille...
- ➔ lääkehoito on vähitellen vakiintunut ja vakiintumassa osaksi lastenpsykiatrisia hoitomuotoja näitä täydentäen – ei korvaten

...haasteita

Tutkitun tiedon puutteellisuus

- vaikuttavuustutkimusten vähäisyys
- puutteellinen tieto annostuksesta, sivuvaikutuksista jne...
- puutteellinen tieto mahdollisista vaikutuksista kehittyvään elimistöön ja muista pitkäaikaisvaikutuksista

Mistä vahvaa kliinistä osaamista myös lääkehoidon suhteen?
Asenteet lääkehoitoa kohtaan...
– ...myös osalla ammattilaisista

ENNEN LÄÄKEHOIDON ALOITTAMISTA...

Diagnostiikka lääkehoidon näkökulmasta...

Huolellinen diagnostiikka, joka pohjaa ICD-10 (DSM-IV) luokitukseen

- Diagnoosi on perusta arviolle lääkehoidon mahdollisuuksista!!!
- Diagnostiikan tukena puolistrukturoidut ja strukturoidut haastattelumenetelmät ja diagnostiset oirelistat, joita voi hyödyntää myös arvioitaessa lääkehoidolle mahdollisesti otollisia kohdeoireita ja lääkehoidon vaikuttavuutta
- Ko-morbiditeetti
- Erotusdiagnostiikka

...diagnostiikka lääkehoidon näkökulmasta...

Oleellisen tärkeää saada kattava käsitys:

- Lapsesta ja lapsen oireista
- Perheestä / muusta kasvuympäristöstä
- Muista toimintaympäristöistä ja lapsen toiminnasta niissä

Pohjaa hoito- / kuntoutussuunnitelmalle ja hoitomyöntyvyydelle rakennetaan jo diagnoosivaiheessa!!!

- Miten välttää oire- / ongelma-keskeisyys?

...hoito- / kuntoutussuunnitelma...

Arvio eri hoitomuotojen ja niiden yhdistelmien mahdollisuuksista

- tarvitaanko lääkehoitoa ja onko lääkehoitoa perusteltua aloittaa osaksi kokonaisuhoitoa?

Lääkehoidon mahdollinen hyöty vs. haitat

- hyöty / mahdolliset sivuvaikutukset
- lääkehoidon riskit / riskit, jos ei aloiteta

...hoitomyöntyvyys...

Hoitomyöntyvyys on oleellista lääkehoidon onnistumiselle ja siitä parhaalla mahdollisella tavalla hyötymiselle!!!

- Keskustelu lääkehoidosta sekä lapsen että vanhempien kanssa ja tarvittaessa myös muiden mahdollisesti hoitomyöntyvyyteen vaikuttavien henkilöiden kanssa

- Kaikilla mahdollisuus tulla kuulluiksi, saada asiallista tietoa...
- Jatettava myös lääkehoidon aikana ja tarvittaessa vielä jälkeinkin (pohjaa tuleville lääkehoidoille)...

...hoitomyöntyvyys...

Riittävä tieto vaikutusmekanismeista, tavoitteista ja mahdollisista sivuvaikutuksista

- Lapselle iänmukaisella tavalla (ei aina kovin helppoa...)

Eri osapuolten osallistaminen kohdeoireiden / tavoitteiden asettamiseen ja vaikutusten seurantaan

...tavoitteet lääkehoidolle...

Tavoitteiden asettaminen:

- Suunnitelma seurattavista kohdeoireista / mahdollisista sivuvaikutuksista
 - Miten välttää oirekeskeisyys, sivuvaikutusten osalta negat. plasebovaikutus, lääkehoidon korostuminen muiden hoitomuotojen kustannuksella jne???
- Seurannan aloitus jo ennen lääkehoidon aloittamista
 - Ennen lääkehoidon aloittamista tulisi saada mahdollisimman tarkkaa tietoa valittujen oireiden vaikeusasteesta, esiintymistiheydestä jne.

...kohdeoireet / sivuvaikutukset...

Voi käyttää valmiita oireseurantalomakkeita tai laatia tapauskohtainen oireseurantalomake / seurantapaketti

- Vältä massiivisia oirelistoja ja useita eri lomakkeita!!!
- Mieti, kenellä on mihinkin kohdeoireeseen näkökulmaa annettavana eli ketä kaikkia olisi hyvä saada mukaan seurantaan!!!
- Sovi, miten seuranta toteutetaan käytännössä, kuka kerää tiedot jne. - mieti toteuttamiskelpoisuutta myös pitemmällä aikavälillä

...huolellinen somaattinen tutkimus...

Tavoitteena:

- Sulkea pois / tunnistaa mahdolliset somaattiset tekijät oireiden taustalta (kilpirauhasen vajaatoiminta, diabetes, eril. neurologiset sairaudet jne.)
- Saada vertailutaso jatkossa lääkehoidon aikana tehtävien tutkimusten arvioimiseksi suhteessa tilanteeseen ennen lääkettä (valkosolujen määrä ja jakauma, rasva-arvot, pituuden ja painon kehitys, EKG-muutokset jne.)
- Tunnistaa tilat, joita lääkehoito voi vaikeuttaa tai jotka voivat komplisoida lääkitystä (sydämen johtumishäiriöt, tietyt epilepsiamuodot jne.)
 - Huomioitava myös lääkehoitojen yhteisvaikutukset!!!

...huolellinen somaattinen tutkimus...

Somaattinen ja neurologinen perustutkimus, jota täydennetään tarvittaessa erityistutkimuksin

- Puhe-, fysio- ja toimintaterapeutin tutkimukset
- Psykologin tutkimukset
- Eri erikoisalojen konsultaatiot

Riittävän kattavat laboratorio- ym. tutkimukset (EKG, EEG, kuvantamistutkimukset jne.)

- Huom! Riittävän kattavat – ei yliampuvat!!!
- Tutkimuksissa huomioitava aloitettavaan lääkevalmisteeseen liittyvät jatkossa erityisesti seurattavat tekijät!!!

...lääkevalmisteen valinta

- onko virallista indikaatiota lapsille?
vaikuttavuustutkimukset?
kliiniset käyttökokemukset?
valmisteen turvallisuus lapsilla?
vastuu valinnoista on lääkärillä – usein ainoana turvana riittävä näyttö perustellusta valinnasta ja osoitus vaikuttavuudesta!!!
- Seurantakirjaukset voivat nousta arvoon arvaamattomaan...

LÄÄKEHOIDON AIKANA...

...lääkkeen aloitus...

Annostus?

- usein turvaututtava kliiniseen kokemukseen
- annostuksen nostaminen asteittain
- ongelmia:
 - liian pienet annokset (sairausnäyttö sivuvaikutukset ilman tehoa kohdeoireisiin)
 - annostusta nostetaan liiankin hitaasti (hoitomyyntömyyvyys kärsii)

Suurella osalla lääkkeitä vaikutusta on odotettava jonkin aikaa...

- Osalla ensin esille osa sivuvaikutuksista, toivotut vaikutukset muutamien viikkojen viiveellä!

...seuranta lääkehoidon aikana...

ohjeiden mukaisen hoidon toteutumisen varmistaminen, hoitomyyntömyyvyden ylläpito

- vain otettu lääke auttaa...

kohdeoireiden ja sivuvaikutusten seuranta!!!

- Säännölliset seurantalomakkeet
- Tukena seurantalomakkeet
 - Käytetäänkö koko lääkehoidon ajan?

tarvitavat laboratorio- ym. kontrollit lääkevalmisteesta riippuen

- Osa seurannasta voi olla toteutettavissa perusterveydenhuollossa

...esimerkkinä vastaanotolla kartoitettavista sivuvaikutuksista extrapyramidaalioireet...

- Kartoitetaan kysymyksin (ei oireita/lievä/keskivaikea/vakava):
- Hitaus ja heikkous ja vaikeudet suoriutua rutiinitoiminnoista
 - Vaikeudet kävelyssä ja tasapainossa
 - Vaikeudet nielemisessä ja puhumisessa
 - Jäykkyys, jäykät asennot
 - Krampit ja kivut raajoissa, selässä ja / tai niskassa
 - Levottomuus, hermostuneisuus, vaikeus pysyä aloillaan
 - Tärinä ja vapina
 - Silmäoireet (muljauttelut, oudot silmien asennot)
 - Kuolaaminen
 - Raajojen ja vartalon tahattomat epänormaalit liikkeet
 - Kielen, leukojen, huulten tai kasvojen tahattomat -"
 - Huimaaminen ylös noustessa

...extrapyramidaalioireet / lääkärin tutkimus...

Parkinsonismin (numeroasteikolla):

- Tahattomat liikkeet kasvojen alueella
- Bradykinesia (hidasliikkeisyys)
- Jäykkyys
- Kävely ja asennot
- Tärinä
- Akathisia
- Syljen erityys, kuolaaminen
- asentojäykkyys

...extrapyramidaalioireet / lääkärin tutkimus...

Dystonia (numeroasteikolla):

- Akuutit dystoniat
 - Ylä- ja alaraajat, pää, leuat, kieli, huulet

Dyskineettiset liikkeet (numeroasteikolla):

- Kieli, leuka, posket ja huulet, vartalo, ylä- ja alaraajat, muut (nieleminen, hengitys, huokailu, silmien räpyttely jne.)

Yhteenveto löydöksistä ja arvio extrapyramidaalioireiden vaikeusasteesta

...jos valittu lääkehoito ei auta...

onko diagnoosi ollut oikea?

onko lääkettä otettu?

onko annos riittävä?

tarvitaanko rinnalle myös muuta lääkitystä?

- ko-morbiditeetti

- sivuvaikutusten hoito

onko syytä vaihtaa valmistetta?

onko kyseessä häiriö, jossa vaste lääkähoidolle on heikko, mutta lääkitys silti tarpeellinen?

...lääkehoidon lopettaminen

milloin on hoidettu riittävän pitkään?

onko aiheutta lopettaa hoito tehottomana / sivuvaikutusten takia / huonon hoitomyöntyvyyden takia?

suurimmalla osalla valmisteita lopettaminen tapahtuu asteittain

LÄÄKEHOIDON JÄLKEEN...

...kun lääkehoito on lopetettu...

- Arvio lääkehoidon vaikuttavuudesta ja haittavaikutuksista ja niiden kirjaaminen!!!
Mikä ovat olleet kokemukset lääkehoidosta?
- Edistää myöhempää hoitomyöntyvyyttä
- Sovitaan, miten seuranta jatketaan
- Onko tarvetta seurata lomakkeiden avulla kohdeoireita jonkin aikaa lääkityksen lopettamisen jälkeen?
 - Onko muutoin aihetta jatkaa seurantaa?
 - Esim. masennuksella suuri uusiutumistaipumus ja seuranta-ajaksi suositellaan väh. kahta vuotta toipumisen jälkeen

...kun lääkehoito on lopetettu...

Mitä itse opin?

- Hyvä hankkia kokemusta muutamasta valmisteesta kustakin lääkeaineryhmästä
 - Vaikutuksista, sivuvaikutuksista
 - Muistinko tehdä ilmoituksen merkittävistä sivuvaikutuksista???
 - Annostuksesta, hoidon kestosta
- Miten edistää hoitomyöntyvyyttä?
- Mikä oli / on oma asenteeni lääkehoitoon?

Luettavaa ja linkkejä...

- Kutchner (1997): Child and Adolescent Psychopharmacology. W.B Saunders company.
http://www.terveysportti.fi/terveysportti/ia_yhteisvaikutus.koti (SFINX-lääkeinteraktiot)
McVoy M, Findling R: [Child and adolescent psychopharmacology update.](#)
[Psychiatr Clin North Am.](#) 2009 Mar;32(1):111-33.

